

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

**доктора економічних наук, професора
завідувача кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національної академії статистики, обліку та аудиту
Бондарук Таїсії Григорівни
на дисертаційну роботу Горват Тетяни Юрївни на тему:
«Фінансове регулювання діяльності релігійних організацій»,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»**

*Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами,
планами, темами.*

Релігійні організації, відіграючи важливу роль у суспільному житті, є суб'єктами економічної діяльності, тому потребують ефективного фінансового регулювання. В сучасних умовах дане питання набуває підвищеної актуальності у зв'язку зі зростаючою потребою в прозорості та відповідальності у фінансовій діяльності релігійних організацій. Фінансове регулювання діяльності релігійних організацій має на меті забезпечити дотримання законодавства, підтримання фінансової стабільності, а також зміцнення довіри з боку громади. Основні аспекти фінансового регулювання включають питання оподаткування, звітності, контролю за використанням коштів, а також дотримання регуляторної політики щодо фінансової підтримки та благодійних внесків. Релігійні організації, залежно від своєї структури та характеру діяльності, можуть підпадати під різні юридичні та фінансові вимоги, що визначають їх взаємини з державними органами, партнерами та суспільством в цілому.

Фінансове регулювання релігійних організацій також має враховувати специфіку їхньої діяльності, що часто включає благодійність, соціальну допомогу, освітні та культурні ініціативи. Окрім того, релігійні організації можуть володіти значними матеріальними активами, такими як нерухомість, які також потребують ефективного управління та регулювання. Релігійні організації стикаються з низкою викликів у процесі здійснення їх фінансового регулювання. Одним із основних викликів є необхідність балансу між прозорістю та автономією, що дозволяє їм зберігати свою релігійну ідентичність і виконувати місію. Окрім того, у зв'язку з глобалізацією та цифровізацією, з'являються нові вимоги щодо електронної звітності та використання сучасних фінансових інструментів у діяльності релігійних організацій.

У перспективі важливим завданням є створення більш гнучкої та ефективної системи фінансового регулювання, що враховуватиме специфіку релігійних організацій та сприятиме їхньому сталому розвитку. Це включає удосконалення законодавчої бази, впровадження інноваційних методів управління фінансами релігійних організацій та посилення співпраці між цими організаціями та державними структурами.

Таким чином, фінансове регулювання діяльності релігійних організацій є багатограним процесом, що вимагає врахування численних аспектів та викликів. Забезпечення належного рівня фінансової прозорості та відповідальності сприятиме зміцненню довіри до цих організацій та їхньому успішному функціонуванню у сучасному суспільстві. Саме тому на сьогодні проблематика розвитку фінансового регулювання діяльності релігійних організацій є актуальною та своєчасною.

Дисертаційну роботу Горват Т. Ю. «Фінансове регулювання діяльності релігійних організацій» виконано згідно з планами науково-дослідних робіт кафедри фінансів імені С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету: «Пріоритети фіскальної політики України в умовах дивергенції митно-податкових інститутів» (державний реєстраційний номер 0122U000765), де автором представлено дослідження щодо дисбалансів функціонування фіскального інструментарію в Україні, окреслено сутність представленої проблематики та визначено її вплив на розвиток релігійних організацій.

***Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень,
висновків і рекомендацій.***

Зміст дисертаційної роботи, опубліковані авторкою наукові праці і анотація дають можливість стверджувати, що наукові результати, висновки та рекомендації характеризуються високим ступенем обґрунтованості й достовірності, є достатньо аргументованими.

Структура дисертації є логічною, кожен із розділів супроводжується відповідними висновками. Розв'язання поставлених завдань базується на результатах аналізу широкого кола джерел, які репрезентують західну і вітчизняну наукову думку та оприлюднені в наукових публікаціях здобувачки.

Оцінюючи дисертаційне дослідження Горват Тетяни Юріївни, насамперед слід відзначити досить вдалий вибір методологічного інструментарію, що дозволив забезпечити цілісність, міжгалузевий характер і логічний виклад матеріалу.

Обґрунтованість і достовірність основних наукових положень дисертації, отриманих результатів, висновків і рекомендацій також підтверджується використанням загальнонаукових, теоретичних і спеціальних методів

дослідження, зокрема: комплексного підходу до характеристики процесів і явищ у розвитку фінансових та соціальних процесів в сучасних умовах господарювання для розкриття сутності, структури та особливостей формування системи фінансового регулювання діяльності релігійних організацій; аналізу та синтезу для визначення основних особливостей фінансового регулювання діяльності релігійних організацій; дедукції та індукції для визначення складових фінансового регулювання; експертних оцінок для визначення особливостей впливу факторів на фінансове регулювання діяльності релігійних організацій; морфологічного аналізу для формування категоріального базису дослідження; кореляційного методу для обґрунтування перспектив розвитку фінансового регулювання діяльності релігійних організацій; графічного та табличного методів для наочного відображення представлених результатів.

Вивчення змісту дисертаційної роботи Горват Тетяни Юріївни, розроблених і представлених в ній наукових положень, висновків і рекомендацій дозволяє зробити висновок про належний рівень їх обґрунтованості та достовірності.

Структура та основні наукові результати дисертації.

За логікою викладу матеріалу, змістом і наповненням, дисертаційна робота є завершеною науковою працею. В дисертації досліджено та систематизовано теоретичні підходи, понятійно-категоріальний апарат та інструментарій, якими оперує автор, і який пояснює особливості фінансового регулювання діяльності релігійних організацій.

Відповідно до мети, завдань та логіки дослідження визначено структуру роботи. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації викладено на 214 сторінках (у тому числі основний текст – на 179 сторінках). Робота містить 24 рисунки та 21 таблицю, список використаних джерел з 189 найменувань; 4 додатки, які розміщено на 13 сторінках.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретичні засади регулювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання в умовах ринкової економіки» досліджено понятійно-категоріальний апарат, де узагальнено результати досліджень методичних підходів науковців щодо сутності поняття «фінансове регулювання діяльності релігійних організацій», яке акцентує увагу на особливостях діяльності релігійних організацій і є комплексом заходів, методів та інструментів, спрямованих на ефективне управління фінансовими ресурсами цих організацій для досягнення їх статутних цілей та забезпечення стабільного розвитку. Розкрито та обґрунтовано методичний контент щодо фінансового регулювання діяльності релігійних організацій, який містить основні принципи,

етапи та інструменти фінансового регулювання, які можуть бути застосовані в діяльності релігійних організацій.

У другому розділі «Оцінювання результатів фінансового регулювання господарської діяльності релігійних організацій» проведено аналіз поточної ситуації розвитку фінансового регулювання діяльності цих організацій. Запропоновано послідовність проведення аналізу джерел формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій, яка складається із 6 етапів та дозволяє визначити особливості діяльності релігійних організацій, а також виявити основні джерела доходів, оцінити структуру витрат та розробити стратегії для оптимізації використання фінансових ресурсів. Обґрунтована система оцінювання дієвості фінансового інструментарію регулювання діяльності релігійних організацій є важливим елементом для забезпечення їхньої стабільності та прозорості. Методичний підхід до такого оцінювання включає аналіз фінансових показників, перевірку відповідності законодавчим вимогам та оцінку ефективності використання фінансових ресурсів, що допомагає виявити сильні та слабкі сторони фінансового управління релігійних організацій.

Третій розділ дисертації «Стратегічні напрямки вдосконалення фінансового регулювання діяльності релігійних організацій» присвячено розробці комплексу внутрішніх та зовнішніх заходів для підвищення ефективності фінансового регулювання діяльності релігійних організацій. Обґрунтовано, науково-теоретичний підхід щодо альтернативних каналів залучення фінансових ресурсів, що базується на визначенні характерних особливостей релігійних організацій та враховує сучасні моделі фінансування, зокрема краудфандинг, грантрайтинг, фандрайзинг та ендавмент. Представлено модель планування фінансового регулювання діяльності релігійної організації, що охоплює ключові аспекти фінансового управління.

Завершується робота висновками, які є логічними та слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційної роботи. За результатами аналізу представлених матеріалів можна дійти висновку, що мета роботи у процесі проведення дослідження була досягнута, і дисертація має характер виконаної наукової кваліфікаційної праці авторки.

Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації.

Дисертаційна робота Горват Тетяни Юріївни містить належні ознаки наукової новизни, які включають теоретико-методичні положення та практичні рекомендації щодо фінансового регулювання діяльності релігійних організацій. До найбільш значущих результатів дослідження, які включають рекомендації авторки, що характеризуються науковою новизною та відображають її науковий внесок, можна віднести наступні:

Повнота відображення наукових положень дисертаційної роботи в опублікованих працях.

За темою дисертації опубліковано 18 наукових праць загальним обсягом 6,72 друк. арк., з яких особисто авторці належить 6,32 друк. арк., зокрема: 8 статей у наукових фахових виданнях України категорії «Б», 10 публікацій у збірниках тез доповідей конференцій. В наукових працях засвідчені основні теоретичні, методологічні та практичні здобутки дисертантки. В опублікованих працях розкрито сутність та зміст наукових положень, що представлені до захисту.

Дискусійні положення та зауваження до роботи.

Разом із позитивною оцінкою дослідження, слід звернути увагу на окремі недоліки та дискусійні положення, котрі носять рекомендаційний характер та слугують підставою для їх обговорення:

1. Здобувачка у підрозділі 1.2. на належному науковому рівні розкриває теоретико-методичні засади концептуального підходу до регулювання діяльності суб'єктів господарювання в контексті релігійних організацій. Відтак, робота збагатилася б якби в ній було відображено схематичну концептуалізацію регулювання діяльності суб'єктів господарювання в контексті релігійних організацій з чітким визначенням підґрунтя концептуального підходу, його стратегічних і тактичних напрямів.

2. У підрозділі 1.3 авторкою наведено основні організаційно-економічні особливості релігійних організацій, визначено юридичне поле їх регулювання та обґрунтовано твердження, що церква сьогодні є надзвичайно потужним та впливовим громадянським інститутом. Доцільно було б надати більш розширене наукове обґрунтування питання щодо того яким чином було визначено зазначені особливості релігійних організацій і яку роль вони відіграють для характеристики фінансового регулювання діяльності релігійних організацій.

3. На рис. 2.2. дисертації представлено методичний підхід до оцінювання дієвості фінансового інструментарію регулювання діяльності релігійних організацій в контексті трансформаційних змін та цифровізації (с. 100). Доцільно було б доповнити представлений методичний підхід конкретними математичними розрахунками окремих його складових з визначенням якісних показників дієвості фінансового регулювання на основі сучасного фінансового інструментарію в умовах трансформаційних змін з метою відображення його результативності.

4. На рис. 2.3. «Послідовність проведення аналізу джерел формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій» (с.105) наочно відображено етапи аналізу для виявлення дієвості фінансового інструментарію та специфіки використання фінансових ресурсів релігійних організацій. Робота

значно б виграла, якщо б авторкою було зроблено порівняльний аналіз представленої послідовності для релігійних організацій з послідовністю аналізу та для організації не релігійного спрямування. Це дозволило б підтвердити особливість фінансового регулювання діяльності релігійних організацій та їх відмінність від інших суб'єктів господарювання.

5. У підрозділі 3.2. «Альтернативні канали залучення фінансових ресурсів як чинник посилення фінансової спроможності релігійних організацій» авторка вдало характеризує сучасні альтернативні канали залучення фінансових ресурсів релігійних організацій. При цьому не акцентує увагу на дієвості кожного з цих інструментів. Доцільно б було представити порівняльну характеристику кожного з них та спрогнозувати необхідність залучення цих інструментів в кожному окремому випадку.

6. Результати дослідження мали б вищий рівень прикладної значимості, якщо б в аналітичній частині дисертаційної роботи було проаналізовано процеси фінансового регулювання діяльності конкретних релігійних організацій та відображено порівняння структурних змін фінансових ресурсів таких організацій в умовах сьогодення.

Разом з тим слід зазначити, що наведені зауваження та дискусійні положення не знижують наукового рівня дисертаційної роботи Горват Тетяни Юріївни, не зменшують її науково-практичної цінності та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, а є лише рекомендаціями для розширення предмету майбутніх наукових досліджень.

Відповідність роботи встановленим вимогам до дисертацій, що подаються на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація Горват Т. Ю. є завершеною науковою працею, що виконана авторкою самостійно. Дисертація у частині структури, змісту, загального обсягу та кількості наукових публікацій, що висувуються до здобувача наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України та є результатом науково-дослідної роботи, що характеризується належним науково-методичним рівнем її виконання. Під час рецензування не виявлено ознак академічного плагіату та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дослідження та дотримання норм академічної доброчесності.

Загальний висновок про дисертаційну роботу.

Дисертаційна робота Горват Тетяни Юріївни на тему: «Фінансове регулювання діяльності релігійних організацій» характеризується актуальністю. За своїм змістом дисертація є завершеною самостійно виконаною

кваліфікаційною науковою працею, логічно викладеною за структурою і змістом, містить елементи новизни, має науково обґрунтовані результати та практичне значення, що, у тому числі полягають у розвитку теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо фінансового регулювання діяльності релігійних організацій.

Дисертація виконана на високому науково-методичному рівні. Поставлена мета дослідження досягнута повністю, завдання виконані. Анотація та опубліковані здобувачкою наукові праці відповідають змісту дисертації, відображають суть основних наукових здобутків і результатів дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота за своїм науковим рівнем, глибиною теоретичних розробок, практичним значенням отриманих результатів, висновків і рекомендацій, структурою, мовою та стилем викладення матеріалу відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р. № 44 та Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40.

Викладене вище дозволяє зробити висновок, що дисертація на тему: «Фінансове регулювання діяльності релігійних організацій» відповідає встановленим вимогам, а її авторка, Горват Тетяна Юріївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Національної академії статистики,
обліку та аудиту,
доктор економічних наук, професор

Таїсія БОНДАРУК

